

E-ISSN: 3023-820X
Kış 2024 • Winter 2024
Cilt 1 • Volume 1
Sayı 2 • Issue 2

Klasik Divan

Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (KD-UDKEAD)
International Journal of Language, Culture and Literature Researches (KD-IJLCLR)

Baş Editör
Editor-in-Chief

Esra AKA

Danışma Kurulu
Advisory Board

Prof. Dr. Ahmet Atilla ŞENTÜRK
(İstinye Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Bahir SELÇUK
(Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Bülent BAYRAM
(Kırklareli Üniversitesi)

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
(İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Ebru Burcu YILMAZ
(İnönü Üniversitesi)

Doç. Dr. Bünyamin TAŞ
(Aksaray Üniversitesi)

Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR
(Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. Cemalettin YAVUZ
(Trakya Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal YAVUZ
(Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Doç. Dr. Fettah KUZU
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL
(İstanbul Kültür Üniversitesi)

Doç. Dr. Gülşah Gaye FİDAN
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Neslihan İlknur KOÇ KESKİN
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Hasan KAPLAN
(Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK
(Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Akif GÖZİTOK
(Erzurum Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Nimet YILDIRIM
(Atatürk Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Celal VARIŞOĞLU
(Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Oğuzhan DURMUŞ
(Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKAL
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Sadık ARMUTLU
(Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

Prof. Dr. Ozan YILMAZ
(Sakarya Üniversitesi)

Doç. Dr. Serkan TÜRKOĞLU
(Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Alan Editörleri

Field Editors

Klasik Türk Edebiyatı

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Halk Edebiyatı

Prof. Dr. Canser KARDAŞ
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Damlanur KÜÇÜKYILDIZ GÖZELCE
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Yeni Türk Edebiyatı

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Türk Dili

Prof. Dr. Ümit HUNUTLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Türk İslâm Edebiyatı

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
(İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Yılmaz ÖKSÜZ
(Ege Üniversitesi)

Türkçe Eğitimi

Öğr. Gör. Dr. Bestami BİLGE
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Öğr. Gör. Hakan SÖNMEZ
(Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Tarih ABD

Prof. Dr. Hidayet KARA
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Sayı Hakemleri Issue Reviewers

Prof. Dr. Bahir SELÇUK
(Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKAL
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Ersen ERSOY
(Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Doç. Dr. Mustafa Sefa ÇAKIR
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Fettah KUZU
(Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. Sedat KARDAŞ
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR
(Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. Şule GÜMÜŞ
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Necip Fazıl DURU
(Ordu Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÇELEBİOĞLU
(Artvin Çoruh Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Kadriye HOCAOĞLU ALAGÖZ
(Bursa Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nagihan ÇAĞLAYAN
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Ümran AY SAY
(Marmara Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Songül KARACA
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Hayriye DURKAYA
(Ordu Üniversitesi)

Klasik Divan
Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (KD-UDKEAD)
International Journal of Language, Culture and Literature Researches (KD-IJLCLR)
Cilt 1 / Sayı 2 / Kış 2024

Yazı İşleri Sorumlusu
Managing Editor
Fatma TÜRK

Dil Editörleri
Language Editors
Öğr. Gör. Dr. Bestami BİLGE (Türkçe)
Öğr. Gör. Hakan SÖNMEZ (İngilizce)
Dr. Öğr. Üyesi Ebubekir Sıddık ŞAHİN (Farsça)

Musahhihler
Proofreaders
Dilan ADANÇ
Hasan ERGÜLEÇ
Haydar ÖZÇELİK

Son Okuma Sorumluları
Final Proofreaders
İlknur CEVHER
Gizem SERGERDANOĞLU

Kapak Tasarımı ve Mizanpaj
Cover Design and Layout
Beyza MURAT-ABDUKARIMOV

Yazışma Adresi
Contact
dergiklasikdivan@gmail.com
<https://dergi.klasikdivan.com>

Dibace

Kıymetli Klasik Divan Okurları,

Dil, kültür ve edebiyat incelemelerinin çok daha kıymetli olduğu günümüz çalışmalarına yeni bir soluk getirmeyi amaçlayarak yayıma başlayan *Klasik Divan: Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi 1/2 (KD-UDKEAD 1/2)*, 31 Aralık'ta yayımlanmıştır. Araştırmacıların özgün çalışmalar kaleme aldığı bu sayıda; çift kör hakem değerlendirmesi sonucunda uygun bulunmayanlar elenmiştir. En az iki hakem onayı alan yazılardan beşi *Araştırma Makalesi*, biri *Dijital Beşeri Bilimler Makalesi* ve ikisi *Kitap Tanıtım Yazısı* olmak üzere toplam sekiz yazı yayımlanmıştır. Dergiye yazılarıyla katkıda bulunan değerli araştırmacılara ve tüm yoğunluklarına rağmen hakemlik teklifimizi geri çevirmeyip titizlikle yazıları inceleyen kıymetli hakem kuruluna ve derginin yayın ekibine teşekkür ederiz. *KD-UDKEAD*'ın alanında nitelikli ve özgün makalelerle uzun soluklu olmasını temenni ediyoruz.

Saygılarımızla.

Baş Editör
Esra AKA

Makale göndermek için ilk tarih: 05 Temmuz 2024

Makale göndermek için son tarih: 05 Kasım 2024

2. Sayının yayımlanma tarihi: 31 Aralık 2024

İÇİNDEKİLER CONTENT

Dergi Künyesi:	I
Dibace:	V
İçindekiler:	VI

Araştırma Makalesi Research Article

1.Nigârî Divan'ında Efsanevi ve Mitolojik Şahsiyetler Legendary and Mythological Figures in Nigârî's Divan Doç. Dr. Gülşah Gaye FİDAN.....	101
2.Tâc-Taht-Payitaht Yahut Şiir-Sanat-Edebiyat Taj-Throne-Capital or Poetry-Art-Literature Dr. Gökçen DAŞ DARICI.....	116
3.Şerif Ali Kâdirî Dîvân'ı The Divan of Sharif Ali Kadiri Ayfer TURAN.....	140
4.Seyyid Hasan Hasib'in Maktel-i İmam Hüseyin'i Seyyid Hasan Hasib's Maktel-i İmam Hüseyin Habib ERDEM.....	163
5.Sûzî'nin Mihaloğlu Ali Bey Gazavatnâmesi'nde Savaş Tasvirleri War Depictions in Sûzî's Mihaloğlu Ali Bey Gazavatnâme Şule ÖZBEKTAŞ MOLLAHÜSEYİNOĞLU.....	179

Dijital Beşerî Bilimler Makalesi

Essay on Digital Humanities

6.Türk Edebiyatı Araştırmalarında Dijitalleşmenin İmkanları Üzerine: Dijital Edebî Atlaslar

On the Opportunities of Digitization in Turkish Literature Studies: Digital Literary Atlases

Selin YAVUZ.....194

Kitap Tanıtım Yazısı

Book Review

7.Türk Edebiyatında Sinbâd-Nâme Çevirileri: Tuhfetü'l Ahyâr ve Kitâb-ı Sinbâd (İnceleme-Çeviri Yazılı Metin-Tıpkı Basım)

Fatma DAĞILMIŞ İLBAY.....205

8.Şefaât Kavramı ve Pîr Muhyiddîn'in Şefâ'at-Nâmesi

Rıdvan ÜNVER.....209

Nigârî Divan'ında Efsanevi ve Mitolojik Şahsiyetler

Legedary and Mythological Figures in Nigârî's Divan

Doç. Dr. Gülşah Gaye Fidan

Gaziantep Üniversitesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

gozturk@gantep.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-5437-7565>

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi/Date of Submission: 22.07.2024

Kabul Tarihi/Date of Acceptance: 20.11.2024

Sayfa/Page: 101-115

Atıf/Citation: Fidan, Gülşah Gaye. "Nigârî Divanı'nda Efsanevi ve Mitolojik Şahsiyetler". *Klasik Divan: Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2024), 101-115.

Değerlendirme/Peer Review: İki dış hakem-Çift taraflı körleme/Double anonymized-Two external.

İntihal/Plagiarism: Bu makale turnitin programında taranmıştır. /This article was checked by turnitin.

Nigârî Divan'ında Efsanevi ve Mitolojik Şahsiyetler*

Legedary and Mythological Figures in Nigârî's Divan

Doç. Dr. Gülşah Gaye FİDAN

Özet

Mitoloji, insanlığın kolektif hafızasının derinliklerinden yükselen kahramanlar, tanrılar, efsaneler ve sembollerle dolu bir hazinedir. Bu zengin miras, klasik Türk edebiyatının beslediği önemli kaynaklardan biridir. Mitolojiler, toplumların yaşanmışlıkları hakkında aydınlatıcı bilgiler verirken diğer taraftan da farklı coğrafyalarda yaşayan insan gruplarının ortak değerlerini gün yüzüne çıkarmakta, bu değerlerin kaynaklarını araştırmaktadır. Klasik Türk edebiyatı, özellikle Arap ve Fars kültürlerinden ve mitolojilerinden etkilenmiş bir edebiyat geleneğidir. Bu etkileşim, edebiyatımızın zenginliğine katkı sağlamış ve divan şairleri, bu mitolojik unsurları ustalıkla işleyerek şiirlerine derinlik ve renk katmıştır. 19. yüzyıl divan şairlerinden Azerbaycan göçmeni Mir Hamza Nigârî de şiirlerinde mitolojik unsurlara sıkça yer veren şairlerdendir. Hayatı ve eserleri ile Anadolu ve Azerbaycan sahasında ilgi gören Nigârî'nin divanı, efsanevi mitolojik şahıslar yönünden oldukça zengin bir eserdir. Mısraları oluşturmada ustalıkla hareket eden şair, ihtiyaç duyduğu noktalarda efsanevi ve mitolojik kahramanlara telmihler yapmak suretiyle eserini zenginleştirmiştir. Bu çalışmada mitoloji ve Nigârî hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra şairin divanında yer alan efsanevi ve mitolojik şahsiyetler tespit edilecektir. Bu eserin efsane ve mitoloji kaynaklı şahıs kadrosunun incelenmesi ve onun hangi kahramanın hangi özelliğinden ne şekilde yararlandığının tahlil edilmesi, divan şairlerinin hemen tamamının şiirlerinde çeşitli maksatlarla kullandığı şahıslar ve bu şahıslara yüklenen mana ve dünyalarla kıyas imkânı verecektir.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Klasik Türk Edebiyatı, Nigârî Divanı.

Abstract

Mythology is a treasure trove filled with heroes, gods, legends, and symbols that rise from the depths of humanity's collective memory. This rich heritage is one of the important sources that classical Turkish literature draws upon. While mythologies provide enlightening information about the experiences of societies, on the other hand, they reveal the common values of different human groups living in various geographies and investigate the origins of these values. Classical Turkish literature is a literary tradition particularly influenced by Arab and Persian cultures and mythologies. This interaction has contributed to the richness of our literature, and divan poets skillfully incorporated these mythological elements into their poetry, adding depth and color to their works. One of the 19th-century divan poets, Mir Hamza Nigârî, an Azerbaijani immigrant, is among those poets who frequently included mythological elements in their poems. Nigârî, whose life and works are of interest in both Anatolia and Azerbaijan, has a divan that is quite rich and voluminous in terms of legendary mythological figures. The poet, who masterfully crafted his verses, enriched his work by making allusions to legendary and mythological heroes where needed. In this study, after providing brief information about mythology and Nigârî, the legendary and mythological figures found in the poet's divan will be identified. Examining the character roster of this work derived from legend and mythology and analyzing how and in what way the poet benefited from the characteristics of each hero will offer a comparison with the figures used by almost all divan poets in their poems for various purposes and the meanings and worlds attributed to these figures.

Key Words: Mythology, Classical Turkish Literature, Nigârî's Divan.

* Bu makale 15-16 Mayıs 2024 tarihinde Mardin'de düzenlenmiş olan Uluslararası Mitoloji Kongresinde sunulmuş olan özet bildirinin genişletilmiş hâlidir.

Giriş

Eski zamanlarda yaşamış insanların tabiat olaylarına, toplumsal ilişkilere ve dinî inançlara ilişkin bakış açılarının yorumlanması olarak tanımlanan mitoloji, ilkel insanlar ve doğüstü varlıkların fantastik olaylarının anlatıldığı masalımsı öyküleri kapsar. Her milletin mitolojisi o milletin tarihini, efsanelerini, kahramanlık hikâyelerini, tanrılarını ve inanç sistemlerini içerir. Mitoloji, hayalî bir anlatı içinde yarı tanrıların ve kahramanların hikâyelerini de katarak, insan hayatının başlangıç dönemine dayanan bir anlatı biçimidir.¹ Mitoloji temelli anlatılar, geçmişten günümüze dilden dile, kuşaktan kuşağa aktarılarak toplumların hafızalarında kalıcı izler bırakmıştır. Türk, Fars ve Yunan mitolojilerine dayalı anlatılar, klasik Türk edebiyatının önemli kaynaklarından biridir. Birçok klasik edebiyat şairinin eserinde Türk ve Yunan mitolojisine dayanan efsanevi olaylar ve kahramanlar bulunmaktadır. Öte yandan bu edebiyatta efsanevi figürler özellikle Fars mitolojisinden gelmektedir. Firdevsî'nin *Şehnâme* adlı eseri, Fars toplumunun bin yıllık geçmişini anlatan bir başyapıttır ve divan şairleri tarafından sıkça referans alınmıştır.

Dursun Ali Tökel'in *Divan Şiirinde Mitolojik ve Efsanevi Şahıslar* adlı eseri klasik edebiyata kaynaklık eden bu mitolojik dünyayı anlamak için yapılan ilk çalışmalardandır. Zeliha Açar'ın *Klasik Türk Şiirinde Zahirî ve Bâtınî Mitoslar* adlı çalışması ise Tökel'in yalnızca şahıslar bağlamında ele aldığı mitolojik unsurları tamamlar niteliktedir. Açar'ın, çalışmasında şahıslar dışında kalan mitolojik öğelere yer vermesi bu alandaki eksikliğin giderilmesine katkı sağlamıştır.

Bu çalışmada mitolojik unsurların klasik Türk şiirindeki kullanımına iyi bir örnek teşkil etmesi açısından XIX. yüzyılda yaşamış Seyyid Mir Hamza Nigârî divanında yer alan efsanevi ve mitolojik şahsiyetler üzerinde durulacaktır. Bu yüzyılda Türk tasavvuf edebiyatının güçlü temsilcilerinden olan Nigârî, Azerbaycanlı mutasavvıf bir şairdir. Hayatının büyük bir kısmını Anadolu'da geçiren şair, Harput'ta vefat etmiş Amasya'da defnedilmiştir. Nigârî XIX. yüzyılda özellikle Doğu Anadolu ve Kuzey Azerbaycan'da geniş halk kitleleri tarafından daha çok dinî-tasavvufî eserleriyle tanınmış, şiirleri halk tarafından beğenilip ezberlenmiş bir mutasavvıf olarak şöhret kazanmıştır. Şairin eğitimine destek veren ve her türlü ihtiyacını karşılayan Nigâr adlı bir hanıma duyduğu minnettarlığı ifade etmek için "Nigârî" mahlasını aldığı söylenir. Türkçe ve Farsça olmak üzere iki divanı bulunan şairin etkisi günümüzde bu bölgelerde hâlâ sürmektedir. *Nigarnâme*, *Çaynâme*, *Menâkıb-ı Seyyid Nigârî* isimli mesnevileri de bulunan şairin *El-Fütûhât-ı Mekkiye'ye Tavzihâtı ve Hâtıme-i Seyyid Nigârî-Tahdisiye* isimli iki eserinin daha olduğu kaynaklarda geçmektedir ancak eserlerin yeri tespit edilememiştir.²

1 Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü* (İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2008), 11.

2 Azmi Bilgin, *Nigârî Dîvânı* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017), 3-8.

Acem Kaynaklı Şahıslar

Behrâm

Behrâm, İran'ın Sasânîyân Hanedanından gelen ve Yezdgird'in oğlu olan hükümdardır. Cesareti, kahramanlığı ve adaletiyle tanınan ve “Gûr” lakabıyla anılan Behrâm, yaban eşeği avlamaya olan tutkusuyla bilinmektedir. İçki, eğlence ve kadınlara olan ilgisiyle tanınan Behrâm, bazı kaynaklara göre babasıyla arasındaki anlaşmazlıklar yüzünden sürgün edilmiştir. Babası öldükten sonra tahta ağabeyi Şâpûr geçmiş, onun vefatının ardından ise Behrâm tahta çıkmıştır. Rivayetlere göre Behrâm, bir yaban eşeği avı sırasında çukura düşerek yaşamını yitirmiştir. Behrâm, divan şairleri tarafından cesur ve adil bir lider olarak övgüyle anılmış, bu özellikleri sayesinde pek çok hayalde yer etmiştir. “Gûr” kelimesinin mezar anlamını taşıması ise dünyevi zevklerin geçiciliği ve dünya hayatının sona erişinin sembolü olarak yorumlanmıştır.³

Nigârî de bir gazelinde Behrâm'ı cesareti, savaşçılığı yönüyle ele alır ve kapısındaki düşkün bekçilerin hepsini aşk meydanında savaşan Behrâm gibi iyi birer okçu, savaşçı yaptığını söyler:

Pâs-bân-ı ser-i kûyum olan üftâdeleri

‘Arsa-i ‘aşkda Behrâm-ı kemân-bâz itdim⁴

Behrâm, Mars gezegeninin de adıdır. Mars veya diğer adıyla Mirrih, son derece ateşli ve kuru bir gezegen olarak bilinir. Neşe, yiğitlik, öfke, sefahat, güç, savaş, hıyanet ve gazap gibi özelliklerle ilişkilendirilir. Aynı zamanda feleğin başkomutanı olarak kabul edilir.⁵ Nigârî, bir tercî'-i bendinde memduhunu överken Seb'a-i seyyare (yedi gezegen)'nin, Behrâm (Mars), Utarid (Merkür), Kamer (Ay), Şems (Güneş) saçtığı nur ve şaşaayı memduhun cihana saçtığı nurla ilişkilendirmiştir:

Behrâm u ‘Utârid ü kamer şems-i pür-envâr

Şem‘ şu‘le güneş şa‘şa‘a vü seb‘a-i seyyâr⁶

Cemşîd-Cem

İran'da egemenlik süren Pişdadîyan Hanedanının dördüncü ve en önemli lideri olan Cemşîd, demiri ilk eriten ve işleyen kişi olarak bilinir. Zırh, kılıç ve silahlar üretmiş; renkli ipek ve pamuklu kumaşların kullanımını yaygınlaştırmıştır. Dokuma, terzilik ve gemi yapımı gibi becerileri halka öğretmiştir. Birçok madeni keşfeden ve kullanıma sokan Cemşîd, kendisi için Hz. Süleyman'ın

3 Dursun Ali Tökel, *Divân Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2000), 117; Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 142-144.

4 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 278.

5 İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* (İstanbul: L&M Yayınları, 2009), 323.

6 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 502.

tahtı gibi uçan, değerli taşlarla süslenmiş bir taht inşa ettirmiştir. Üç yüz yıl boyunca hüküm süren Cemşîd'in dönemi, büyük refahın yaşandığı bir dönem olmuştur. Ancak, Şeytan'ın etkisiyle kibirleşmiş ve heykeller yaptırarak halkı kendisine tapmaya zorlamıştır. Bu davranışları sonucunda cezalandırılmış ve tahtı Dahhâk'a kaptırmıştır.⁷

Cemşîd, klasik Türk şiirinde genel olarak uzun süren hükümdarlığı ile anılmış; Osmanlı padişahları, Cem'le kıyaslanmış ve ondan üstün vasıflara sahip oldukları dile getirilerek yüceltilmiştir. Nigârî de bir gazelinde Cemşîd'i hükümdarlığı yönüyle ele almıştır. Sevgilisi öylesine büyük bir sultandır ki Cemşîd onun çavuşu, hakanlar onun kölesi, Rum ve İran hükümdarları onun bayrağının hizmetkârlarıdır:

Çavuşı Cemşîd ü Cem ü hâdimi hâkân hem
Rûm u Îrân serveri çâker-i bayrağının⁸

Cem aynı zamanda şarap ve bezmle sıkça anılmaktadır zira onun şarabı bulan kişi olduğu rivayet edilmektedir. Ayrıca dünyada olup biten her şeyi gösteren bir kadehe sahip olduğuna inanılan Cem, bu kadeh dolayısıyla da şiirlerde sıkça işlenmiştir. “Câm-ı Cem” veya “Câm-ı cihan-nümâ” adları ile bilinen kadeh, yedi madenden yapılmış olup üzerine değerli parlak taşlarla yıldız ve gezegen resimleri nakşedilmiştir. Bu yönüyle feleği andırmaktadır. Klasik şiirde genel olarak “cihan-nümâ” özelliğiyle anılan bu kadeh Nigârî divanında feleğe olan bu benzerliğiyle de kullanılmıştır.

Allah evreni yarattığında yıldızları belirli burçlara yerleştirmiştir. Sonrasında feleklerin dönmesini emrettiğinde bu yıldızlar, kendi burçlarından ayrılmış ve bir daha hepsi aynı anda aynı burçlarda bulunmamıştır. Bu yıldızlardan Zühal, Mîzân (Terazi) burcunu; Müşteri, Seretân (Yengeç) burcunu; Merîh, Cedy (Oğlak) burcunu; Güneş, Hamel (Koç) burcunu; Zühre, Hût (Balık) burcunu; Utârid, Sünbüle (Başak) burcunu; Kamer ise Sevr (Boğa) burcunu yönetmektedir.⁹ Hamel (Koç) burcu genellikle yöneticisi olan güneşle birlikte anılmaktadır ve güneşin Hamel burcuna girişi Nevruzun başlangıcıdır. Güneşin Hamel burcuna erişmesi yani baharın gelişi aynı zamanda eğlencenin ve bezmin de habercisidir. Nigârî, bir kıt'asında bahar mevsimi geldiği hâlde bezmin kurulmamasına şaşırılmaktadır. Güneş, Hamel (Koç) burcundaki tahtına geçmiştir ancak ne ilginçtir ki Cemşîd'in kadehinin gezegeni doğmamıştır:

Oldı ey sâkî hamel-i şâh-nişîn hûrşîd
Tâli' olmaz ne 'aceb kevkeb-i câm-ı Cemşîd¹⁰

7 Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 204-208.

8 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 153.

9 Mehmet Çavuşoğlu, *Necati Bey Divanı'nın Tahlili* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2001), 252.

10 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 443.

Dahhâk

Cemşîd'i devirerek tahta geçen efsanevi İran padişahıdır. Bir gün aşçı kılığına giren Şeytan, Dahhâk'ın sarayına girer ve onu kandırarak iki omzundan öper. Dahhâk'ın omuzlarında iki siyah yılan belirir. Yılanları yok etmek için birçok yöntem denense de başarısız olunur çünkü yılanlar kesildikçe büyümektedir. Şeytan yine gelir ve bu sefer hekim kılığında saraya girerek yılanların sadece her gün iki insan beyniyle beslenerek etkisiz hâle getirilebileceğini belirtir. Ancak iki bilge kişi, insanlardan birinin yerine yılanlara koyun beynini yedirirler ve her gün iki kişiden birini serbest bırakırlar. Serbest kalan insanlar ise büyüyüp çoğalırlar ve insan soyu yok olmaktan kurtulur.

Lakabı ejderha olan Dahhâk, klasik Türk edebiyatında büyük bir lider olması, zalimliği ve özellikle omuzlarındaki iki yılanıyla anılmıştır. Aşk meydanında sevgilisinden acılar çeken âşık, zaman zaman sevgilisini Dahhâk olarak hayal eder. Sevgilinin saçları, Dahhâk'ın omuzlarındaki yılanlara benzetilmiş ve bazen rakibe Dahhâk adı verilmiştir.¹¹ Bu teamüle uygun şekilde Nigârî de saçları omuzlarına dökülen sevgiliyi her bir omzunda korkusuz iki yılan bulunan şah Dahhâk'a benzetmiştir:

Bezm içre ki sanki şâh Dahhâk
Her bir omuzunda mâr-ı bî-bâk¹²

Kâkülü Şahmeran olan sevgili meydana çıkararak Dahhâk'ın tahtını tarumar etmiştir:

Kâkül-i şeh-mâr ile meydâna gel
Tahtını Dahhâkın eyle târ-mâr¹³

Dârâ

Erdeşîr-i Dirâdest'in oğlu olan Dârâ, İran'da on dört yıl boyunca hüküm sürmüş bir Ahâmeniş kralıdır. İskender'in saltanatı döneminde yaşamıştır. Peş peşe yapılan üç savaşta İskender'e yenilmiş ve kaçıp Kirmân'a sığınmıştır. İskender, ona barış teklif eden bir mektup göndermiştir ancak Dârâ bu mektubu aldığı günlerde bir suikast sonucu hayatını kaybetmiştir. Ölmeden önce İskender'e bazı tavsiyelerde bulunmuş ve kızını ona eş olarak vermiştir.¹⁴

Klasik Türk şiirinde genellikle hükümdarları övmek amacıyla atıfta bulunulan Dârâ'nın, *Nigârî Divân*'ında İskender'le birlikte zikredildiği görülmektedir. Bir kasideden alınan aşağıdaki beyitte şair, memduhunu överken onun Dârâ ve İskender gibi çaresiz kölelerin padişahı olduğunu

11 Tökel, *Divân Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*, 155.

12 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 601.

13 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 156.

14 Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 259.

hatta onların memduhun hizmetçisi olduğunu söylemektedir.

Veh ne şehinşâhdır bende-i nâ-çizlere
Hâdimi Karneyn hem çâkeri Dârâ gibi¹⁵

Ferîdûn

Pişdadi Hanedanının altıncı hükümdarı olan Ferîdûn, beş yüz yıl boyunca hüküm sürmüştür. Cemşîd'in ardından İran tahtına çıkan Ferîdûn, İran mitolojisinin en büyük kahramanıdır. Fars edebiyatında güç, zafer ve başarının sembolü olarak bilinen Ferîdûn, torunu tahta çıktığında hayatını kaybeder.¹⁶

Klasik Türk şiirinde Ferîdûn, genellikle Dahhâk ile yaptığı savaştan zaferle çıkmasına ve adil bir hükümdar olmasına atıfla ele alınır. Hükümdarların methiyelerinde bir karşılaştırma unsuru olarak kullanılır. Nigârî de en büyük hükümdar olan sevgiliyi anlatırken Ferîdûn ile mukayese etmektedir. Ancak ne Rum'un kölesi İskender ne de İran'ın kulu Ferîdûn, o ulu şaha benzetilir:

Ne teşbîh eyleyem kim şevket-i şâhânına nisbet
Sikender bende-i Rûmî Ferîdûn 'abd-i Îrânı¹⁷

Hüsrev

İran Sasani Padişahı Nuşirevan'ın torunu ve «Hüsrev ü Şirin» mesnevisinin erkek kahramanı olan Hüsrev, İran'ın efsanevi hükümdarlarından biridir. Perviz lakabını almıştır. Şirin'e olan büyük aşkı nedeniyle şöhret olmuş ve tarihî kimliği silinerek tamamen efsanevi bir karakter hâline gelmiştir. Klasik Türk edebiyatında da bu efsanevi kimliğiyle yer alır. Yaptırdığı saray ve sahip olduğu hazineler dillere destandır. Hüsrev, "Hüsrev ü Şirin" veya "Ferhad ü Şirin" mesnevilerinde sevgilisine kavuşan âşığın simgesidir.¹⁸

Nigârî'ye göre gönül yarasını, onu çeken Ferhad bilir; sevgi, muhabbet işini Pervîz bilmez. Çünkü aşkı için dağları delen, cefa çeken Ferhad'dır Pervîz değil:

Dâğ-ı dili Ferhâd çeküpdür soruşun ol
Söyler ne bilür kâr-ı habîbâneyi Pervîz¹⁹

Şaire göre Pervîz, Ferhâd'ın Şirin'e olan aşkını öğrenince ona haksız yere zulmetmiştir.

15 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 475.

16 Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 307-309.

17 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 409.

18 Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 220; Tökel, *Divân Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*, 178.

19 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 194.

Onun için de kötü kalpli Pervîz ölümü hak etmiştir:

Şemşîr tamâm itdi Pervîz-i bed-efkârı
Zulm eyledi kim nâ-hak Ferhâd-ı şîrînkâma²⁰

Ayrıca klasik Türk şiirinde sıkça zikredilen Hüsrev'in Gülgûn ve Şebdîz adlı iki efsanevi atı da *Nigârî Divanı*'nda zikredilmiştir. Şair, Şirin'in asıl âşığıdır; Şebdîz ve Gülgûn'a binmeden dağ ova yaya gezer, Ferhâd ile Pervîz'in onun yanında adları bile okunmaz:

Sermest-i Şîrînem hele Ferhâdıla Pervîz
Kimdir dahi Şebdîz
Bilmem gezerem pây ü piyâde dağ u hâmûn
Dutmam ser-i gülgûn²¹

İsfendiyâr

Lohrâsp'ın torunu ve Goştasp'ın oğlu olan İsfendiyâr, dünya çapında ünlü bir şehzade ve kahraman olarak tanınır. Zaferlerle ve görkemli başarılarla dolu kısa bir yaşam sürmüştür. İsfendiyâr; yakışıklılığı, genç yaşta ölümü ve sahip olduğu tanrısal güçleriyle anılır.²² Nigârî de İsfendiyâr'ı kahramanlığı yönüyle ele almıştır. İyi bir şehsüvar (at binicisi) olan sevgilisi meydana at ile öyle bir gelmiştir ki İsfendiyâr bile karşısında can vermiştir:

Rahş ile meydâna gel ey şehsüvâr
Cân vire bî-kânına İsfendiyâr²³

İskender

Tarihte; biri Büyük İskender, diğeri Makedonya Kralı İskender olmak üzere iki farklı şahsiyet bulunmaktadır. Zaman içinde bu iki figürün özellikleri birbirine karışmış ve her ikisi de Zülkarneyn olarak anılmıştır. Kur'ân'da adı geçen, Hızır'la birlikte âb-ı hayâtı arayan, peygamber ve padişah olan İskender, Büyük İskender'dir. Şiirlerde Sedd-i İskender, Yecüc kavmi ve âb-ı hayât ile birlikte bahsedilen İskender, Büyük İskender'dir. Makedonyalı İskender ise, Aristo'nun yaptığı ve gemilerin bir aylık mesafedeki yolculuğunu gösteren âyîne-i İskender nedeniyle şiirlerde konu edilir. Klasik Türk şiirinde memduhu cihangirliği nedeniyle İskender'e benzetmek bir gelenek hâline gelmiştir.²⁴

Nigârî Divanı'nda ise bu teamülün dışında sevgilinin zülfünün İskender'e benzetildiği gö-

20 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 342.

21 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 556.

22 Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 473-475.

23 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 156.

24 Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 237.

rülmektedir. Sevgilinin zülfü tıpkı İskender gibi baştan ayağa dünyayı zapt etmiştir; Hind'i ve Habeş'i köle etmiş, Hitâ'ya hükmetmiştir:

Zabt eyler dünyâni alur serâpâ
İskenderlik eyler cihâna zülfün
Çâker eyler Hind ü Habeş şâhını
Hükm eyler Hitâyâ hâkâna zülfün²⁵

Mânî

Mânî, Çinli bir ressam ve nakkaştır. Zerdüştlük ile Hristiyanlık dinlerini birleştirerek Maniheizm dininin kurmuştur. Yaptığı etkileyici resimleri insanlara birer mucize olarak sunmuş ve dininin yayılmasını sağlamıştır. Hürmüz'ün oğlu Behrâm tarafından öldürülmüştür. Genellikle Erteng, Erjeng ve Nigâristan adlı resim mecmualarıyla birlikte anılır.²⁶

Klasik Türk edebiyatında şairler, genellikle sevgilinin güzelliğini överken onun tasvirinde Mânî'nin bile yetkinlikle ifade edemeyeceği bir güzellikten bahseder. Nigârî de bir beytinde bu kullanıma paralel olarak gönlünün öyle bir resim işine girdiğini söyler ki bu resmi gören Mânî ve yine Mânî gibi ünlü bir ressam olan Bihzâd dahi hayretler içerisinde kalacaktır:

Dil nakş u nigârîş ile bir nakşa girişmiş
Hayretzede-i Mânî ü Bihzâd olacaktır²⁷

Nerîmân

Nerîmân; “pehlivan” anlamına gelir ve Rüstem'in büyükbabası, Sam'ın babasıdır.²⁸ Divan şiirinde, kahramanlık ve yiğitlik yönleriyle sıkça ele alınır. Memduh'un övülmesi amacıyla Nerîmân da diğer mitolojik kahramanlarla birlikte anılır.²⁹

Nigârî ise sevgilisinin güzelliğini tasvir ederken bu öğelere başvurmuştur. Kaşı keman, kirpiği ok gibi olan sevgilinin gamzesini savaşçıya benzeten şair, sevgiliyi bu yönüyle de Nerîmân, Gerşasb ve Behrâm gibi ünlü kahramanlarla birlikte anmıştır:

Gerşâ[s]b u Nerîmân dahi Behrâm-ı kemendâr
Ey kaşı kemân kipriği peykân sana kurbân³⁰

25 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 576.

26 Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 323-324.

27 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 141.

28 Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2000), 32.

29 Tökel, *Divân Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*, 240-241.

30 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 501.

Yine bir manzumesinde şair, sevgilisini aşk kahraman avcısı olarak tasvir etmiştir. Sevgili meydana öyle bir dilberâne girer ki ne Nerîmân ne Behrâm ne Rüstem'e ne de diğer kahramanlara avını asla bırakmaz:

Her dem dilberâne girer meydâna
Bakmaz Nerîmâna İbn Destâna
Virmez göz Behrâma virmez Şîrâna
Şikârını bu 'arsanın merdâni³¹

Rüstem

Rüstem; Cemşîd soyundan gelen ve Sicistan ile Seyistan'ın hükümdarı Zal'ın oğludur. Aynı zamanda Sam'ın ve Nerîmân'ın torunudur. Genç yaşta birçok devî yenmiş ve olağanüstü başarılar elde etmiştir. MÖ. IV. yüzyılda Keykavus döneminde yaşadığı düşünülmektedir. Turan hükümdarlarına karşı savaşmış, Efrasiyab ile mücadele etmiş ve Siyâvûş'u öldürmesiyle ve Güştasb'ı kurtarmasıyla ün kazanmıştır. Klasik Türk edebiyatında; kahramanlık, güç ve yenilmezlik sembolü olarak sıkça kullanılmaktadır. Rüstem ismi ise daha çok sevgilinin zülfü, gamzesi, kaş, gözü gibi âşığa cefa çektiren sembollerle birlikte anılır. Babası Zal'ın lakabı olan "Destan", hile anlamına gelir. Zal; saç, kaş ve kirpikleri beyaz doğmuş ve bu nedenle uğursuz olduğuna inanan babası Sam onu Elbruz dağına terk etmiştir. Zal, burada efsanevi bir kuş olan simurg tarafından büyütülmüştür.³²

Nigârî bir beytinde Rüstem'i kahramanlığı ve yenilmezliği yönüyle kendisine benzetmektedir. Zira aşk meydanının merdî olan âşık; Rüstem gibi yiğit, gözü pektir; bundan dolayı rakiplerin askerlerinden korkmaz:

Leşger-i agyârdan endişemiz yokdur belî
Merd-i meydânız ki Rüstem tek şecâ'at bekleriz³³

Bir başka beyitte ise şair Rüstem'i kindar ve gaddar olarak ele almıştır. Kindar Rüstem'e benzettiği sevgilisine niçin bu çaresiz âşıkların ağlayıp sızlayan hâllerinden haberin yok der:

Bî-habersin niçün üftâdelerin hâlinden
Yetür ey Rüstem-i kîndâr ki bî-cân ağlar³⁴

31 Bilgin, *Nigârî Dîvânı*, 575.

32 Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 395.

33 Bilgin, *Nigârî Dîvânı*, 186.

34 Bilgin, *Nigârî Dîvânı*, 122.

Siyâvûş

Kâvûs'un oğlu olan Siyâvûş, Rüstem'in yanında büyümüş ve eğitilmiştir. Yirmi yaşına geldiğinde Rüstem, onu babasına götürmüştür. Üvey annesi Sûdâbe, Siyâvûş'a âşık olmuş ve reddedilince ona iftira atmıştır.³⁵ Siyâvûş, suçsuzluğunu kanıtlamak için kor ateşin üstünden yürümüştür. Efrâsiyâb'la savaşmaya gitmiş ancak barış yaparak onun kızıyla evlenmiştir. Ancak daha sonra Gersîvez'in kışkırtmasıyla Efrâsiyâb tarafından haksız yere suçlanmış ve kanı dökülmüştür.³⁶

Klasik Türk edebiyatında Siyâvûş genel olarak memduhu karşılaştırma unsuru olarak kullanılmıştır. Bazen de kanının dökülmesine atıfta bulunulmuştur. Klasik Türk edebiyatındaki teamüle uygun şekilde *Nigârî Divan*'ında da Siyâvûş kendisine atılan iftira ve suçsuz yere cezalandırılmasıyla ele alınmıştır. Sevgili, Siyâvûş bahtlı âşığın suçsuz olduğu hâlde bir iftira ile canına kastetmiş, kanını dökmeye azmetmiştir:

'Azm eyledi cânânım ifşân eyledi kanım
Bî-cürm ü hatâ-gûyâ hem-baht-ı Siyâvûşum³⁷

Kutsal Kitaplarda Doğrudan veya Dolaylı Olarak Adı Geçen Şahsiyetler

Firavun

Firavun, Mısır hükümdarlarının genel bir isimdir ancak en meşhuru Musa Peygamber zamanında yaşamış olan şahıstır. Kavmine tanrılık iddiasında bulunmuş ve kendisini kabul etmeyenleri çeşitli zulümlerle yok etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de Musa Peygamberle yaşadığı olaylar sık sık anlatılır. Musa peygamber, hak dini tebliğ etmiş ve birçok mucize göstermesine rağmen Firavun, onun dinini reddetmiş ve inananlara büyük azaplar çektirmiştir. Sonunda Kızıldeniz'de boğularak ölmüştür.³⁸

Klasik Türk edebiyatında genellikle zalimliğiyle rakip olarak gösterilir. Ayrıca sevgilinin acımasızlığı ve âşiğe karşı duyarsızlığı da şiirlerde sıkça vurgulanır. Nigârî bir beytinde Firavun'un acımasızlığını farklı bir şekilde almıştır. Şair, içinde bulunduğu durumdan şikâyet ederken Firavun bile bizim feryadımıza, imdadımıza yetişirken bir Yed-i Beyza (Hz. Musa) bize yardıma gelmedi der:

İrdi Fir'avn bizim dâdımıza
İrmedi bir yed-i beyzâ ne 'aceb³⁹

35 Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, 632.

36 Tökel, *Divân Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*, 263.

37 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 296.

38 Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 157.

39 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 53.

Hızır

Hızır, âb-ı hayâtı içerek ebedî yaşama ulaştığına inanılan, peygamber veya veli olduğu konusunda farklı görüşler bulunan bir karakterdir. Ölümsüzlük sırrına vakıf olduğuna inanılır ve sınıfta olanlara yardım ettiği düşünülür.⁴⁰ Ayrıca Hızır, Hızır-İlyas-İskender efsanelerinin önemli figürlerindedir.

Nigârî genel olarak divanında Hızır'ı âb-ı hayâtla birlikte anmıştır. Sevgilisini tasvir ettiği bir gazelinde şaire göre Hızır suyu (âb-ı hayât) ve Kevser çeşmesi sevgilinin cennete benzeyen bağındadır:

Âb-ı Hızır çeşme-i kevser dahı
Heşt-behişt gûşe-i bâğındadır⁴¹

Nemrud

Babil hükümdarı ve kurucusu Nemrud ile İbrahim Peygamber arasındaki olaylar önemlidir. İbrahim Peygamber, tanrılık iddiasında bulunan Nemrud ile mücadele eder ve onu hak dine davet eder. Ancak Nemrud, İbrahim Peygamberin teklifini reddeder ve onu ateşe attırır.⁴²

Klasik Türk edebiyatında genel olarak zalimliği ve Hz. İbrahim'i ateşe atarak öldürmeye çalışmasıyla anılan Nemrud, *Nigârî Divan*'ında da aynı özelliği ile ele alınmıştır. Şair, Nemrud bizi ateşlere attı ama Halil (Hz. İbrahim) gibi biri gelmedi der:

Atdı âteşlere Nemrûd bizi
Gelmedi bir Halîl-âsâ ne 'aceb⁴³

Kârûn

Hz. Musa'nın akrabası olan ve ilm-i kimyayı öğrenerek servet sahibi olan bir kişidir. Hz. Musa'nın istediği zekâtı vermek istememesi nedeniyle hazineleriyle birlikte yerin dibine gömülmüştür. Edebiyatta zenginliğin sembolü olarak sıkça yer alır.⁴⁴

Klasik Türk edebiyatında genellikle dünyanın geçiciliği ve ona bağlanmamak gerektiği vurgulanmak istendiğinde buna Kârûn örnek gösterilmiştir. Nigârî de bu kullanıma uygun şekilde bir müstezatında; "Ben yokluk Mısır'ının padişahıyım benim kısmetime düşen irade yoksulluğudur; sen de varını yoğunu Kârûn gibi bu geçici dünya için harca." demektedir:

40 Tökel, *Divân Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*, 361.

41 Bilgin, *Nigârî Dîvânı*, 157.

42 Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 356.

43 Bilgin, *Nigârî Dîvânı*, 53.

44 Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, 308.

Tâ taht-zenem Mısr-ı fenâda bana kismet
 Ol fakr-ı irâdet
 Git varını vir ey denî dünyâ ara yer dûn [?]
 Mânende-i Kârûn⁴⁵

Hükema ve Filozoflar

Aristo

İslâm medeniyetinde Muallim-i Evvel ve Sâhibü'l-Mantık olarak bilinen ünlü Yunan filozof, Doğu edebiyatlarında menkıbevi hayatı, felsefesi, akıl ve hikmet sembolü olmasıyla dikkat çeker. Eflatun'un öğrenciliğini ve İskender'in danışmanlığını yapması gibi birçok özelliğiyle tanınır. Klasik Türk edebiyatında genellikle Aristo, Risto, Ristotales, Aristû, Arestû, Aristalis Ristalis, Aristotalis, Aristoteles gibi isimlerle anılan bu filozof, akıl ve tedbirin simgesi olarak tasvir edilmiştir.⁴⁶

Nigârî, bir beytinde kendisi ile akıl timsali olarak görülen Aristo ve Eflatun'u karşılaştırmaktadır. Bu konuda mütevazı olmayan şaire göre Aristo ve Eflatun, kendisinden fikir sorarlarsa şaşılmaz çünkü kendisinin sevgilinin gamzesi gibi bir hocası vardır:

N'ola Eflâtun Aristo senden ister bir kemâl
 Ögredüpdür gamze-i dildâr kim hikmet sana⁴⁷

Bir başka beyitte ise Nigârî yine Aristo ve Eflatun'u ilimleri yönüyle kendisiyle kıyaslamaktadır. Şaire göre bütün bilginlerin, hükemanın fikirleri kendi hayalleri olduğu için Eflatun ve Aristo'ya Nigârî'nin çırakları demek yanlış olmaz:

N'ola Eflâtun Aristoya diyem şâkirdim
 Fikr-i cümle hukemâ hâl-i hayâlâtımdır⁴⁸

Lokman

Lokman, hikmet ve hekimlik yönüyle bilinen bir kişidir; ancak peygamberliği kesin değildir. Daha çok velilik özellikleriyle tanınan Lokman-ı Hekim, salih bir kul olarak kabul edilir. Hekimlik alanında uzman ve öncü bir figür olarak bilinir.⁴⁹

45 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 558.

46 Mehmet Halil Erzen, "Divan Şiirinde Mitolojik ve Efsanevi Şahısların Kullanımına İyi Bir Örnek: Nev'izâde Atâyî Divanı", *Turkish Studies* 8/4 (2013), 851.

47 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 23.

48 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 126.

49 Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 349.

Lokman; klasik Türk edebiyatında, hikmeti, hekimliği ve öğütleriyle öne çıkar. Nigârî'ye göre de aşk öyle bir derttir ki tabipler hatta tabiplerin piri Lokman Hekim bile bu derdin çaresini bulamaz:

Derd-i bî-dermânımış 'aşkın ki 'âcizdir tabîb
Bulmadı bir çâre derd-i 'aşka Lokmânâm diyen⁵⁰

Şairin bir başka şiirinde ise âşık öylesine dermansız bir derde düşmüştür ki onun bu perişan hâlini gören Eflatun, Aristo hatta Lokman bir araya gelmişler, nabzını ölçmüşler ama bu derdin çaresi yok demişlerdir:

Gördiler beni kim hâli perî şân
Cem' oldı Eflâtûn Aristû Lokmân
Nabzıma el urdı bir bir tabîbân
Didiler dermân yok buna ne çâre⁵¹

Sonuç

Mitoloji; insanlığın ortak hafızasından gelen kahramanlar, tanrılar, efsaneler ve sembollerle dolu zengin bir mirastır. Mitolojiler, toplumların tarihleri hakkında bilgi vermenin yanı sıra farklı coğrafyalardaki insan gruplarının ortak değerlerini de ortaya çıkarmaktadır. Mitoloji temelli anlatılar, geçmişten günümüze dilden dile, kuşaktan kuşağa aktarılarak toplumların hafızalarında kalıcı izler bırakmıştır. Türk, Fars ve Yunan mitolojilerine dayalı anlatılar, klasik Türk edebiyatının önemli kaynaklarından biridir. Birçok klasik edebiyat şairinin eserinde, Türk ve Yunan mitolojisine dayanan efsanevi olaylar ve kahramanlar bulunmaktadır. Ancak, bu edebiyatta efsanevi figürler özellikle Fars mitolojisinden gelmektedir. Firdevsî'nin *Şehnâme* adlı eseri, Fars toplumunun bin yıllık geçmişini anlatan bir başyapıttır ve divan şairleri tarafından sıkça kullanılmıştır.

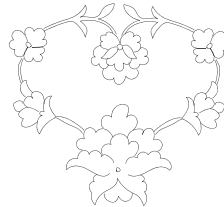
19. yüzyıl divan şairlerinden Anadolu ve Azerbaycan sahasında oldukça ilgi görmüş olan Nigârî'nin divanı, efsanevi mitolojik şahsiyetler bakımından oldukça zengindir. Çalışmada, divanda yer alan efsanevi ve mitolojik şahıslar; "Acem Kaynaklı Şahıslar", "Kutsal Kitaplarda Doğrudan veya Dolaylı Olarak Adı Geçen Şahsiyetler" ve "Hükema-Filozoflar" olmak üzere üç başlık altında verilmiştir. Klasik Türk edebiyatında bu şahsiyetler, genel olarak memduhun üstünlüğünü dile getirmek amacıyla bir kıyas malzemesi olarak kullanılmıştır. *Nigârî Divan*'ında da bu teamüle uygun kullanımlar olmakla birlikte bu çalışmada daha çok genel kullanımın dışında sevgili ve sevgilinin güzellik unsurlarının tasvirindeki kullanımları örnekendirilmeye çalışılmıştır. Şair, bu şahsiyetleri kimi zaman telmihlerle kimi zamansa teşbihler yaparak kullanmış böylelikle eserinin anlam dünyasını derinleştirmiştir.

50 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 312.

51 Bilgin, *Nigârî Divânı*, 579.

Kaynaklar

- Açar, Zeliha. *Klasik Türk Şiirinde Zahiri ve Bâtını Mitoslar*. İstanbul: Kut Yayınları, 2022.
- Bilgin, Azmi. *Nigârî Dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194361/nigari-divani.html>.
- Çavuşoğlu, Mehmet. *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2001.
- Erzen, Mehmet Halil. "Divan Şiirinde Mitolojik ve Efsanevi Şahısların Kullanımına İyi Bir Örnek: Nev'izâde Atâyî Divanı". *Turkish Studies* 8/4 (2013), 835-854.
- Onay, Ahmet Talat. *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: L&M Yayınları, 2009.
- Tökel, Dursun Ali. *Divân Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.
- Yıldırım, Nimet. *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2008.

Klasik Divan

Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (KD-UDKEAD)
International Journal of Language, Culture and Literature Researches (KD-IJLCLR)

E-ISSN: 3023-820X
Kış 2024 Winter 2024
Cilt 1 Volume 1
Sayı 2 Issue 2